

УДК 349.3

DOI <https://doi.org/10.32782/app.v71.2023.31>

Л. І. Мазуренко

orcid.org/0000-0003-3189-8215

кандидат політичних наук,

доцент кафедри соціально-гуманітарних та фундаментальних дисциплін

Інституту Військово-Морських Сил

Національного університету «Одеська морська академія»

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Постановка проблеми. Питання проведення державної політики соціального захисту військовослужбовців та членів їх родин завжди було надзвичайно важливим і потребувало пильної уваги влади та суспільства. Нині тема соціального забезпечення військовослужбовців ЗСУ доволі актуальна. Після отримання Україною статусу кандидата в члени ЄС, в умовах відсічі збройної агресії РФ важливим є питання достойного соціального захисту військовослужбовців та впровадження стандартів ЄС та НАТО. Неувага до питань соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей веде до невиконання задекларованих стандартів та відсутності послідовної і чіткої політики формування соціальних норм, що знижує боєздатність збройних сил, зникає активність у їх фаховій підготовці та падають моральні якості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження питань соціального захисту військовослужбовців було зроблено такими науковцями, як: В. Алещенко, І. Дацюк, В. Пашинський, О. Семенченко та ін. проблемами правового регулювання соціального захисту військовослужбовців займалися В. Бондар, С. Пасіка, О. Сайнецький, А. Синиця та ін.

Роботи цих учених здебільшого пов'язані з визначенням та регулюванням терміну «соціального забезпечення» (захисту) в правовому полі. Ряд учених у цьому напрямку ототожнюють терміни «соціальний захист» та «соціальне забезпечення», посилаючись на зміни, які відбулися в законодавстві України, в тому числі і за рахунок внесених змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (Мозальов, Салій, 2022, с. 111).

О.П. Сайнецький, досліджуючи питання особливостей соціального забезпечення військовослужбовців ЗС України, зазначає, що це особи, які знаходяться в особливих умовах, умови життя яких суттєво відрізняються від умов життя інших осіб (Сайнецький, 2013, с. 204).

С.П. Пасіка відстоює позицію, що до військовослужбовців та членів їх сімей доцільно застосовувати термін «соціальне забезпечення», а «соціальний захист» – до осіб, звільнених з військової служби, таких, що втратили спроможність самостійно забезпечувати себе та свою сім'ю на належному рівні (Пасіка, 2011).

На думку Л. Цюкало, що до соціального забезпечення військовослужбовців ЗС України необхідно віднести перерозподіл коштів Державного бюджету України щодо надання грошового та матеріального забезпечення військовослужбовцям та членам їх сімей (Цюкало, 2017).

Важливо розмежовувати поняття «соціальне забезпечення військовослужбовців» та «соціальний захист» з урахуванням особливостей, притаманних військовослужбовцям ЗСУ.

На відміну від поняття «соціальний захист військовослужбовців» законодавчого визначення поняття «соціальне забезпечення військовослужбовців» не існує.

Метою статті є дослідження особливостей соціального захисту військовослужбовців шляхом аналізу його нормативно-правового забезпечення та визначення шляхів удосконалення правової політики держави в цій сфері.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері правового забезпечення соціального захисту військовослужбовців.

Предметом дослідження є соціальний захист військовослужбовців в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковці по-різному трактують поняття категорійного апарату правового забезпечення соціального захисту військовослужбовців.

А. Бейкун, А. Клачко вважають, що захистом прав військовослужбовців є державно-примусова діяльність, що реалізується спеціально уповноваженими на це суб'єктами, із поновлення порушеного права та забезпечення виконання юридичного обов'язку (Бейкун, Клачко, 2021, с. 91). Вони ж і стверджують, що саме категорія забезпечення виконання юридичних обов'язків насамперед є ключовою, оскільки саме право на соціальний захист частково визначається державою як обов'язок самої себе перед військовослужбовцями (Бейкун, Клачко, 2021, с. 91).

З погляду теорії права існують різні підходи науковців до трактування сутності поняття «соціальний захист». Так, В. Журавський визначає соціальний захист як систему державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України (Журавський, 1998).

Дідківська Л.І., Головка Л.С. вказують, що соціальний захист населення – державна підтримка певних категорій населення, які можуть зазнавати негативного впливу ринкових процесів, забезпечення відповідного рівня життя шляхом надання правової, фінансової, матеріальної допомоги окремим громадянам (найбільш вразливим верствам населення) (Дідківська, Головка, 2000).

Беручи до уваги наведені приклади тлумачення поняття «соціальний захист», можливо виділити такі його ознаки, як комплексність, юридичну визначеність, соціальну необхідність чи будь-яку матеріальну складову.

Як зазначає О.П. Сайнецький, що це особи, які знаходяться в особливих умовах, умови життя яких суттєво відрізняються від умов життя інших осіб (Сайнецький, 2013, с. 208). Відповідно до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» соціальний захист військовослужбовців – діяльність (функція) держави, спрямована на встановлення системи правових і соціальних гарантій, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод, задоволення матеріальних і духовних потреб військовослужбовців відповідно до особливого виду їх службової діяльності, статусу в суспільстві, підтримання соціальної стабільності у військовому середовищі (Закон, 1991).

Так, позиції вчених тільки підтверджують положення законодавства. Так, на думку Л. Новак-Каляєвої, реалії XXI століття зумовлюють потребу формування нової генерації військовослужбовців, що, в свою чергу, вимагає удосконалення системи захисту їхніх прав, зокрема соціальних. Гарантована соціальна захищеність військовослужбовців створює і забезпечує престиж військової служби та комплектування Збройних Сил України високопрофесійними кадрами. Від вирішення цієї проблеми залежатиме успіх і доля військової реформи, подальший розвиток армії, її боєздатність та виконання завдань щодо захисту Вітчизни (Новак-Каляєва, 2007).

О. Василик вказує, що важливою умовою соціальної та економічної стабільності будь-якої держави є такий елемент економічної системи, як державні соціальні гарантії (Василик, 2003).

Систему соціальних гарантій і прав військовослужбовців як невід'ємний складник механізму забезпечення обороноздатності держави можна забезпечити прийнятним рівнем грошового забезпечення, наданням у тимчасове користування службового житла, забезпеченням санітарно-курортного лікування, а також за допомогою пенсій, стипендій, грошових виплат, матеріальної допомоги, податкових пільг із платежів та послуг.

Так, науковці М.О. Шишлюк, С.М. Чимишенко вважають саме систему матеріального забезпечення додатковим видом соціального захисту військовослужбовців, до якої входить грошове, житлове, речове, медичне, продовольче забезпечення, пенсійне забезпечення, компенсаційні, страхові та інші виплати (Чимишенко, 2011; Шишлюк, 2013, с. 281).

У Рішенні РНБО України від 25.03.2021р. «Про Стратегію воєнної безпеки України» прямо та опосередковано пов'язано державну політику у воєнній сфері, сфері оборони та військово-

вого будівництва із забезпеченням належного рівня соціальної безпеки військовослужбовців, у тому числі й у частині їх матеріального (грошового) забезпечення (Стратегія, 2021).

Проблеми соціального захисту військовослужбовців регламентуються Конституцією, законами та іншими нормативно-правовими актами. Можемо визначити дві групи законів та інших нормативно-правових актів, які регламентують проблеми соціального захисту: загальні закони, які визначають державну політику та регулюють відносини у сфері соціального захисту; спеціальні законодавчі акти та підзаконні акти, які регламентують соціальний захист конкретного соціального прошарку – військовослужбовців і членів їхніх сімей, вирішення конкретних соціальних проблем (Пінчук, Письменна, 2020).

До першої групи належить Конституція України, де у ст. 17 зазначено: «Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних силах України та інших військових формуваннях, а також членів їх сімей» (Конституція, 1996).

До другої групи законів України належить досить велика кількість законодавчих актів, що регламентують питання соціального захисту військовослужбовців. Це так, як: «Про Збройні Сили України»; «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»; «Про державні гарантії соціального захисту військовослужбовців, які звільняються із служби в зв'язку з реформуванням Збройних Сил України, та членів їхніх сімей»; «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ».

Певні елементи соціального захисту військовослужбовців врегульовуються кодифікованими актами законодавства, які регулюють відносини в різних сферах суспільного життя (Податковий, Житловий та Земельний кодекси України).

Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» є одним із ключових в означеній сфері та відображає систему державних соціальних гарантій (Закон, 1993). Він закріплює доволі великий список пільг, соціальних послуг та допомог учасникам бойових дій, учасникам і ветеранам війни. Цей закон також заклав правові підвалини для здійснення соціального партнерства в галузі захисту соціальних прав учасників бойових дій.

Визначальним нормативно-правовим актом у сфері соціального захисту військовослужбовців в Україні є Закон України «Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», котрий відповідно до Конституції України визначає основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей, встановлює єдину систему їх соціального та правового захисту, гарантує військовослужбовцям та членам їх сімей в економічній, соціальній, політичній сферах сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни та регулює відносини в цій галузі (Закон, 1991).

Відповідно до статей 1,2 вищезгаданого Закону гарантіями соціального і правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей є такі: «військовослужбовці користуються усіма правами і свободами людини та громадянина, гарантіями цих прав і свобод, закріпленими в Конституції України та законах України, з урахуванням особливостей, встановлених цим та іншими законами. У зв'язку з особливим характером військової служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни, військовослужбовцям надаються визначені законом пільги, гарантії та компенсації» (Закон, 1991).

Держава гарантує військовослужбовцям достатнє матеріальне (продовольче, речове) та грошове забезпечення. Зазначимо основне. Відтак військовим призначається щомісячний посадовий оклад, надбавки, доплати та премії, виплата за участь у бойових діях та/або перебування в полоні, оточенні. На період дії воєнного стану військовослужбовцям Збройних Сил України виплачується додаткова винагорода в розмірі до 30 000 гривень пропорційно в розрахунку на місяць, а тим з них, які беруть безпосередню участь у бойових діях – розмір цієї додаткової винагороди збільшується до 100 000 гривень в розрахунку на місяць пропорційно часу участі в таких діях (Постанова КМУ, 2022).

Загалом військовим надається право й на медичні послуги.

Військовослужбовці мають право на відпустки і під час воєнного стану.

Мобілізовані особи в разі наявності підстав можуть отримати статус учасника бойових дій.

Військовослужбовці (учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни) мають право на безоплатну вторинну правову допомогу. Також законом передбачено право на виплату одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) військовослужбовця.

Важливою є низка законів України, що прямо чи опосередковано стосуються сфери соціального захисту військовослужбовців, а саме: «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні».

До підгрупи законних нормативно-правових актів у сфері соціального захисту військовослужбовців в Україні слід віднести: «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про житлово-комунальні послуги», «Основи законодавства України про охорону здоров'я» та ін. Щодо гарантій пенсійного забезпечення військовослужбовців, основні норми і положення містяться в Законах України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

У сучасних умовах великого значення набувають міжнародно-правові акти, що закріплюють соціальний захист військовослужбовців у період ведення бойових дій. Найважливішими з них є: Женевська конвенція про поліпшення участі поранених і хворих у діючій армії; Женевська конвенція про поліпшення участі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі; Женевська конвенція про поводження з військовополоненими; Римський статут міжнародного кримінального суду (прийнятий 17 липня 1998 р.) та інші (Павленко, 2020, с. 131).

Аналіз зарубіжного досвіду забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців засвідчує, що найрозвиненіша та відпрацьована система грошового забезпечення військовослужбовців створена в США і країнах НАТО (Марко І., Марко Є., Чернишова, 2019). В США, Німеччині, Франції та в багатьох інших країнах світу існує система гарантованих соціальних виплат військовослужбовцям (Павленко, 2020, с. 131). Хоча в США і діє складна система оподаткування для всього населення, однак для військовослужбовців існує окремий порядок надання податкових пільг.

В порівняльно-правовому аспекті зауважимо, що соціальне забезпечення в країнах НАТО складається з таких основних напрямів: прямі виплати, які здійснюються на регулярній основі, спеціальні виплати із заохочувального фонду, виплата компенсації, пільги для військовослужбовців, пільги для членів сімей військовослужбовців. При цьому під прямими виплатами слід розуміти виплату коштів, квартирне забезпечення, видачу продовольчих товарів (Павленко, 2020, с. 132). Порядок нарахування грошового забезпечення, що застосовується на сьогодні в більшості країн Альянсу стимулює просування військовослужбовців по службі. Важливим моментом є те, що в усіх країнах-членах НАТО через інфляцію і зростанням вартості життя грошове забезпечення та пенсії регулярно підвищуються (Марко І., Марко Є., Чернишова, 2019). Розміри пенсійного забезпечення регулярно коригуються з урахуванням змін у грошовому забезпеченні військовослужбовців і ціновій політиці держави (Доронін, Норчук, 2021, с. 226-227). Таким чином, можна зробити висновок, що в країнах НАТО прямі виплати здійснюються в грошовій та продовольчій формах.

Спеціальні виплати із заохочувального фонду передбачені для окремих категорій військовослужбовців, які працюють в екстремальних або особливих умовах (Павленко, 2020, с. 132). Таких виплат у деяких країнах НАТО понад 33 види (Марко І., Марко Є., Чернишова, 2019). Виплата компенсацій призначена для виплати за непередбачувані витрати: необхідність зміни місця роботи, високі тарифи на проживання в певних регіонах тощо. Пільги для військовослужбовців передбачають безкоштовне медичне обслуговування, різні види страхування. Також існують пільги для отримання освітніх послуг, пільги у спеціалізованих магазинах продовольчих і промислових товарів (Павленко, 2020, с. 132).

Пільги для членів сімей військовослужбовців складаються з цілої низки соціальних програм. Окремий аспект надання пільг для членів сімей військовослужбовців – право позачергового працевлаштування (Павленко, 2020, с. 132).

Ще одним напрямом соціального забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей є забезпечення їх житлом (Павленко, 2020, с. 132).

Дослідження зарубіжного досвіду забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців дало змогу визначити його основні компоненти та особливості в країнах-членах НАТО.

Основою суспільного добробуту й кінцевою метою економічної діяльності кожної держави є високий рівень соціальних гарантій. На нашу думку, мають місце недоліки практичного їх втілення в нашій країні для військовослужбовців. Так, більшість із наявних пілг мають компенсаторне, а не мотивувальне спрямування. Окремі положення ряду законів на сьогодні залишаються декларативними.

Підходи та методи щодо дотримання і реалізації конституційних прав осіб з інвалідністю, в тому числі внаслідок війни потребують змін. Зараз в Україні немає системної реабілітаційної інфраструктури.

Ще однією проблемою військовослужбовців є відсутність ефективного механізму вирішення житлової проблеми.

На нашу думку, норм відповідних законів для учасників бойових дій («Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування») не вистачає.

Недоліки чинного законодавства у сфері правового забезпечення соціального захисту військовослужбовців, прорахунки законодавця у фінансуванні цієї сфери призводять до неналежного рівня таких прав, що, в кінцевому підсумку, відображається на рівні довіри до влади.

Для покращення соціального становища та зацікавленості у військовій службі необхідним є вдосконалення соціального захисту військовослужбовців з урахуванням досвіду країн-членів НАТО.

Доречним вважаємо і використання позабюджетних коштів у реалізації програм соціального захисту військовослужбовців, так як коштів у централізованому фонді, призначеному для загальнодержавних потреб, недостатньо.

Має місце потреба в залученні інвестицій держави, місцевого самоврядування в розвиток сучасної реабілітаційної інфраструктури для лікування військових.

Варто розробити відповідну комплексну державну програму, а також скласти реєстр військовослужбовців, які потребують службового житла чи житла в приватну власність.

Важливим напрямом подальшого вдосконалення нормативно-правового забезпечення може бути побудова механізму по наданню допомоги і спільної відповідальності держави і органів місцевого самоврядування щодо страхування життя місцевих жителів, які є військовослужбовцями-учасниками бойових дій.

Для вдосконалення нормативно-правових механізмів публічного управління в досліджуваній сфері варто залучати до законотворення громадські та ветеранські організації, профспілки та інші сторони соціального партнерства.

Висновки. Враховуючи зарубіжний досвід можна відзначити, що в розвинених країнах світу соціальні гарантії військовослужбовців та членів їх сімей забезпечуються шляхом комплексної взаємодії в різних сферах, що забезпечують цим громадянам гідні умови життєдіяльності та якісного виконання їх обов'язків. Але реалії такі, що хоча наші військовослужбовці законодавчо наділені державою особливим соціальним статусом з різноманітними правами, пілгами, компенсаціями та гарантіями, на практиці не може забезпечити їхню повну реалізацію через брак необхідної економічної бази, достатнього обсягу фінансових ресурсів, чіткого механізму реалізації цих гарантій і пілг, вимагаючи при цьому повного та якісного виконання військовослужбовцями своїх обов'язків.

Реформування системи соціального захисту військовослужбовців ЗС України має відбуватися із застосуванням успішного досвіду країн Західної Європи та США зважено, ґрунтуючись на глибоких правових та історичних дослідженнях, відповідати українським реаліям, можливостям і вимогам сьогодення.

Навіть в умовах широкомасштабної війни в Україні здійснюється оборонна реформа за стандартами НАТО, підіймаються питання формування Збройних Сил України на основі принципу професійного кадрового добору, що додатково потребує підвищеної уваги до діючої системи соціального захисту військовослужбовців, яка повинна сприяти їх мотивації до якісного виконання службових завдань.

Отже, нормативно-правове забезпечення питань соціального захисту українських військовослужбовців має наблизитися до міжнародних стандартів країн НАТО, до членства в якому прагне долучитися Україна.

Ефективність соціального захисту буде набувати ознак покращення ситуації в разі розуміння його як прямого обов'язку з боку держави перед військовослужбовцями щодо задоволення законодавчо визначених потреб цих осіб, зумовлених особливостями їхнього соціально-правового стану.

Подальших наукових розробок з цього напрямку дослідження потребують питання міжнародно-правового регулювання соціального захисту військовослужбовців з огляду на рух України до Європейського простору, вдосконалення механізму забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду, розроблення дієвого фінансового механізму гарантування повноцінного соціального захисту військовослужбовців Збройних Сил України.

Література

- Бейкун А., Клачко А. Соціальний захист військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення та сутність. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 90–94.
- Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник. Київ: НІОС, 2003. 416 с.
- Дідківська Л.І., Головка Л.С. Державне регулювання економіки: навчальний посібник. Київ: Знання-Прес, 2000. 209 с.
- Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print>
- Новак-Каляева Л. М. Нормативно-правові основи захисту прав військовослужбовців в Україні: соціальний аспект. Держава та армія. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2007. № 584. URL: http://vlp.com.ua/files/27_3.pdf
- Марко І.Ю., Марко Є.І., Чернишова І.М. Зарубіжний досвід забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців: збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2019. № 2. С. 135–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znrcvdsd_2019_2_22
- Мозальов В.Є., Салій І.Ю. Соціальне забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України в умовах збройної агресії Російської Федерації. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 5(69). С. 110–115.
- Норчук Ю., Доронін О. Актуальні питання розвитку соціального захисту військовослужбовців: з досвіду країн НАТО. Розвиток законодавства України у сфері оборони: проблеми адаптації до стандартів НАТО та шляхи їх вирішення: матеріали наук.-практ. конф. м. Київ, 23 квіт. 2021 р. Київ, 2021. С. 225–229.
- Павленко В.С. Захист прав військовослужбовців та їх сімей: міжнародно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 7(2020). С. 131–133.
- Пасіка С.П. Адміністративно-правове регулювання соціального забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 21 с.
- Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 року № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text>
- Пінчук Р.С., Письменна О.П. Покращення соціального і правового захисту військовослужбовців Збройних Сил України як запорука формування професійного війська. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Серія «Право». Вип. 60. С. 83–89.
- Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 року № 2011-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 15. ст. 190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
- Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1993, № 45, ст. 425. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12/print>
- Про Стратегію воєнної безпеки України. Рішення РНБО України від 25.03.2021 р. (введено в дію Указом Президента України від 25.03.2021 р. № 121 / 2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021/print>

Сайнецький О.П. Зміст та особливості соціального забезпечення військовослужбовців як правового явища. *Митна справа*. 2013. № 5 (89). С. 204–209.

Українські Закони. Соціальний кодекс України: Проект / В.С. Журавський та ін.; Християнсько-демократична партія України. Київ: Логос, 1998. 319 с.

Цюкало Л.В. Соціальне забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України та його суть. *Ефективна економіка*. № 7. 2017. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5696>

Чимишенко С.М. Бюджетний механізм фінансування особового складу Збройних Сил України: дисертація на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: 08.00.08. Київ, 2011. 261 с.

Шишлок М.О. Матеріальне забезпечення у зв'язку з необхідністю компенсації окремих видатків як додатковий вид соціального захисту військовослужбовців. *Трудове законодавство: шляхи реформування*. 2013. С. 281–283.

References

Beikun A., Klachko A. (2021) Sotsialnyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv: normatyvno-pravove zabezpechennia ta sutnist [Social protection of military personnel: regulatory and legal provision and essence]. *Entrepreneurship, economy and law*, no. 6, pp. 90–94.

Vasylyk O.D. (2003) *Teoriia finansiv: pidruchnyk* [Theory of finance: a textbook]. Kyiv: NIOS.

Didkivska L.I., Holovko L.S. (2000) *Derzhavne rehuliuivannia ekonomiky: navchalnyi posibnyk* [State regulation of the economy: a study guide]. Kyiv: Knowledge-Pres.

Konstytutsiia Ukrainy (1996): pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 28 chervnia 1996 roku [Constitution of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 30, st. 141, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Novak-Kaliaieva L. M. (2007) Normatyvno-pravovi osnovy zakhystu prav viiskovosluzhbovtziv v Ukraini: sotsialnyi aspekt. Derzhava ta armiiia [Normative and legal foundations of protection of the rights of military personnel in Ukraine: social aspect. The state and the army]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»* [Bulletin of the Lviv Polytechnic National University](electronic journal), no 584. Retrieved from: http://vlp.com.ua/files/27_3.pdf (accessed 8 March 2023)

Marko I.Iu., Marko Ye.I., Chernyshova I.M. (2019) Zarubizhnyi dosvid zabezpechennia sotsialnykh harantii viiskovosluzhbovtziv [Foreign experience of providing social guarantees for military personnel]. *Collection of scientific works of the Center for Military and Strategic Studies of the National Defense University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky*, no. 2, pp. 135–142.

Mozalov V.Ie., Saliu I.Iu. (2022) Sotsialne zabezpechennia viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy v umovakh zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii [Social security of servicemen of the Armed Forces of Ukraine in the conditions of armed aggression of the Russian Federation] *Bulletin of the National Defense University of Ukraine*, no. 5(69), pp. 110–115.

Norchuk Yu., Doronin O. (2021) Aktualni pytannia rozvytku sotsialnoho zakhystu viskovosluzhbovtziv: z dosvidu krain NATO [Actual issues of the development of social protection of military personnel: from the experience of NATO countries]. *Proceedings of the Development of legislation of Ukraine in the field of defense: problems of adaptation to NATO standards and ways to solve them: scientific-practical materials. conf. (Ukraine, Kyiv, 23 April 2021)*, Kyiv, pp. 225–229.

Pavlenko V.S. (2020) Zakhyst prav viiskovosluzhbovtziv ta yikh simei: mizhnarodno-pravovyi aspekt [Protection of the rights of servicemen and their families: international legal aspect]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. [Legal scientific electronic journal] (electronic journal) no. 7, pp. 131–133. Retrieved from: http://lsej.org.ua/7_2020/34.pdf (accessed 8 March 2023)

Pasika S.P. (2011) *Administratyvno-pravove rehuliuivannia sotsialnoho zabezpechennia viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yurydychnykh nauk: 12.00.07*. [Administrative and legal regulation of social security of servicemen of the Armed Forces of Ukraine] (PhD Thesis) Zaporizhzhia, 21 p.

The issue of certain payments to military personnel, rank and file officers, police officers and their families during martial law: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine vid 28.02.2022 no. 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-%D0%BF#Text>

Pinchuk R.S., Pysmenna O.P. (2020) Pokrashchennia sotsialnoho i pravovoho zakhystu viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy yak zaporuka formuvannia profesiinoho viiska [Improving the social and legal protection of servicemen of the Armed Forces of Ukraine as a guarantee of the formation of a professional army]. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. Law series, Vol. 60, pp. 83–89.

Pro sotsialnyi i pravovyi zakhyst viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikh simei: Zakon Ukrainy vid 20 hrudnia 1991 roku № 2011-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR)*. 1992. no. 15. st. 190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zakhystu: Zakon Ukrainy vid 22.10.1993. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* (VVR). 1993. No. 45. st. 425. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12/print>

Pro Stratehiuu voiennoi bezpeky Ukrainy. – Rishennia RNBO Ukrainy vid 25.03.2021 r. (vvedeno v diiu Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 25.03.2021 r. No. 121 / 2021) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021/print>

Sainetskyi O.P. (2013) Zmist ta osoblyvosti sotsialnoho zabezpechennia viiskovosluzhbovtziv yak pravovoho yavlyshcha [Content and features of social security of military personnel as a legal phenomenon]. *Customs business*, No. 5 (89), pp. 204–209.

Ukrainski Zakony. Sotsialnyi kodeks Ukrainy: Proekt [Ukrainian laws. Social Code of Ukraine: Project] / V.S. Zhuravskiyi ta in.; Khrystyiansko-demokratychna partiia Ukrainy. Kyiv: Lohos, 1998.

Tsiukalo L.V. (2017) Sotsialne zabezpechennia viiskovosluzhbovtziv Zbroinykh Syl Ukrainy ta yoho sut [Social security of military servicemen of the Armed Forces of Ukraine and its essence]. *Efektivna ekonomika* [Efficient economy] (electronic journal), no. 7. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5696> (accessed 8 March 2023)

Chimyshenko S.M. (2011) *Biudzhetnyi mekhanizm finansuvannia osobovoho skladu Zbroinykh Syl Ukrainy* [The budgetary mechanism for financing the personnel of the Armed Forces of Ukraine]: dysertatsiia na zdobuttia nauk. stupenia kand. ekonom. nauk: 08.00.08. (PhD Thesis) Kyiv, 261 p.

Shyshliuk M.O. (2013) Materialne zabezpechennia u zviazku z neobkhidnistiu kompensatsii okremykh vydatkiv yak dodatkovyi vyd sotsialnoho zakhystu viiskovosluzhbovtziv [Material support in connection with the need to compensate certain expenses as an additional type of social protection for military personnel]. *Labor legislation: ways of reform*, pp. 281–283.

Анотація

Мазуренко Л. І. Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців: нормативно-правове забезпечення. – Стаття.

В умовах стримування та відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України необхідним є вирішення багатьох проблем, пов'язаних із соціальним і правовим захистом військовослужбовців.

У статті вказано, що більшість робіт науковців пов'язана з визначенням і регулюванням термінів «соціального забезпечення» та «соціальний захист» військовослужбовців у правовому полі.

Зазначено, що соціальний захист військовослужбовців базується на таких нормативно-правових актах як Конституція України, Закони України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про поліпшення матеріального становища учасників бойових дій та інвалідів війни», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби та деяких інших осіб» та іншими.

Певні елементи соціального захисту військовослужбовців врегульовуються кодифікованими актами законодавства, які регулюють відносини в різних сферах суспільного життя.

Одним із ключових в означеній сфері та таким, що відображає систему державних соціальних гарантій (пільги, соціальні послуги, допомоги) учасникам бойових дій, учасникам і ветеранам війни є Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Акцентується на тому, що єдину систему соціального та правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей, гарантовано сприятливі умови для реалізації їх конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни в економічній, політичній та соціальній сферах встановлено Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

У статті зазначено, що соціальні гарантії військовослужбовців США і країн НАТО перебувають на рівні, здатному забезпечити належне життя особистості та необхідні потреби соціального розвитку.

Вказано, що нормативно-правове забезпечення соціальних гарантій українських військовослужбовців має наближатися до міжнародних стандартів, на чому має бути зосереджена вітчизняна специфічна система соціального захисту.

Виокремлено основні проблеми у сфері соціального захисту українських військових.

Підкреслюється, що окремі положення ряду законів в означеній сфері на сьогодні залишаються декларативними, що, в кінцевому підсумку відображається на рівні довіри до влади.

Запропоновано окремі елементи вдосконалення соціального захисту військовослужбовців.

Стверджується, що реформування системи соціального захисту військовослужбовців ЗС України має відбуватися із застосуванням успішного досвіду країн Західної Європи та США.

Соціальний захист буде ефективним у разі розуміння його як прямого обов'язку з боку держави перед військовослужбовцями ЗСУ, тобто враховуватимуться особливості їх професійної діяльності від імені держави задля реалізації її функцій.

Ключові слова: військовослужбовці, соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальні гарантії, права.

Summary

Mazurenko L. I. Basic principles of state policy in the field of social protection of military personnel: regulatory and legal support. – Article.

In the conditions of deterring and repelling the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, it is necessary to solve many problems related to the social and legal protection of military personnel.

The article states that most of the work of scientists is related to the definition and regulation of the terms "social security" and "social protection" of military personnel in the legal field.

It is noted that the social protection of military personnel is based on such regulatory and legal acts as the Constitution of Ukraine, Laws of Ukraine "On the status of war veterans, guarantees of their social protection", "On social and legal protection of military personnel and their family members", "On improving the financial situation of participants combat operations and war disabled", "On pension provision of persons released from military service and some other persons" and others.

Certain elements of social protection of military personnel are regulated by codified acts of legislation that regulate relations in various spheres of public life.

One of the key ones in this area and reflecting the system of state social guarantees (benefits, social services, assistance) to combatants, participants and war veterans is the Law of Ukraine "On the Status of War Veterans, Guarantees of Their Social Protection".

It is emphasized that a unified system of social and legal protection of servicemen and members of their families, favorable conditions for the implementation of their constitutional duty to protect the Motherland in the economic, political and social spheres are guaranteed by the Law of Ukraine "On Social and Legal Protection of Servicemen and Members of Their Families".

The article states that the social guarantees of servicemen of the US and NATO countries are at a level capable of ensuring the proper life of an individual and the necessary needs of social development.

It is indicated that the regulatory and legal provision of social guarantees of Ukrainian servicemen should approach international standards, on which the domestic specific system of social protection should be focused.

The main problems in the sphere of social protection of the Ukrainian military are highlighted.

It is emphasized that certain provisions of a number of laws in this area remain declarative today, which is ultimately reflected in the level of trust in the authorities.

Separate elements of improvement of social protection of military personnel are proposed.

It is claimed that the reform of the system of social protection of servicemen of the Armed Forces of Ukraine should take place using the successful experience of the countries of Western Europe and the USA.

Social protection will be effective if it is understood as a direct obligation on the part of the state to the servicemen of the Armed Forces of Ukraine, that is, the peculiarities of their professional activities on behalf of the state for the implementation of its functions will be taken into account.

Key words: military personnel, the social protection, social welfare, social guarantees; rights.